

۲۰۲۷۸۵۹



رضا شاه و ایلات کردستان
سیاست عشایری پهلوی اول درباره‌ی
ایلات کردستان و کرمانشاه

فریده حیدری

سرشناسه	حیدری، فریده، ۱۳۶۴-
عنوان و نام پدیدآور	رضا شاه و ایلات کردستان: سیاست عشایری پهلوی اول درباره‌ی ایلات کردستان و کرمانشاه/ فریده حیدری.
مشخصات نشر	بوکان: زانکو، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	۳۶۳ص: ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۹۹۳-۴۰۰۹۴
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
موضوع	کردان -- ایران -- کردستان
موضوع	Kurds -- Iran -- Kurdistan
موضوع	ایلات و عشایر -- ایران -- کردستان -- تاریخ
موضوع	Nomads -- Iran-- Kurdistan -- History
موضوع	ایلات و عشایر -- ایران -- کردستان -- جنبش‌ها و قیام‌ها
موضوع	Nomads -- Iran-- Kurdistan -- *Protest movements
موضوع	ایران -- تاریخ -- پهلوی، ۱۳۰۴ - ۱۳۵۷ -- سیاست و حکومت
موضوع	Iran -- History -- Pahlavi, ۱۹۲۵ - ۱۹۷۸ -- Politics and government
موضوع	
رده بندی کنگره	۷ ۱۱ ۹۱۴/۲ DSR
رده بندی دیویی	۸۶/۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	۵۱ ۹۲۹



آدرس: بوکان صندوق پستی: ۱۱ - ۵۹۰
تلفن: ۰۹۱۴۳۸۲۲۱۳۹ - حامد آرمی

نام کتاب: رضا شاه و ایلات کردستان (سیاست عشایری پهلوی اول درباره‌ی ایلات کردستان و کرمانشاه)

مؤلف: فریده حیدری

صفحه آرا: آمنه فتاحی

روجلد: محمد مارابی

انتشارات: بوکان - انتشارات زانکو

نوبت چاپ: یکم، بهار ۱۳۹۸

چاپ: بوکان - آژوان

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۶۰۰۰۰ تومان

تمامی حقوق این کتاب برای مؤلف محفوظ است.

فهرست

عنوان.....	صفحه.....
بخش اول	

فصل اول: کلیات

کلمه	۶
فصل اول	۱۱
کلیات	۱۱
ایل	۱۲
کلمه‌ی KORMADE	۱۴
عشایر	۱۵
کوچ نشینی	۱۶
سلسه مراتب اجتماعی ایلات کرد و تاریخ تخصصی آن	۱۸
عشیره	۲۰
تیره و طایفه	۲۱
خیل	۲۲
هوز یا مال	۲۲
رهبری در ایلات کرد	۲۳
فصل دوم: جغرافیای منطقه و معرفی ایلات کرد	
فصل دوم	۲۷
قلمرو مکانی سیاست‌های عشایری	۲۷
کردستان	۲۸
جغرافیای استان کردستان	۲۹

۳۸.....	عشایر سقز و بانه
۴۰.....	عشایر تیلکوه
۴۰.....	عشایر بانه
۴۱.....	عشایر مریوان
۴۱.....	عشایر دیواندره
۴۴.....	کرمانشاه
۴۵.....	جغرافیای کرمانشاه
۴۵.....	دشته‌ها
۴۶.....	مزارع کرمانشاه
۴۷.....	ایلات هورامان
۴۸.....	ایل جاف
۵۳.....	ایل کلهر
۵۴.....	ایل گوران
۵۶.....	ایل سنجابی
۵۹.....	ایل زنگنه
۶۱.....	ایل کلیایی
۶۱.....	ایلات منفرد کرمانشاه
فصل سوم: اوضاع ایران و کردستان قبل از حکومت پهلوی و تاثیر مسائل بین المللی بر وقایع کردستان	
۶۳.....	فصل سوم
۶۳.....	مقدمه
۶۴.....	اوضاع ایران در دوره‌ی اواخر قاجاریه
۶۵.....	جنگ جهانی اول و تأثیر آن بر منطقه
۶۸.....	اوضاع ایران در سالهای قبل از تشکیل حکومت پهلوی
۷۲.....	مقبولیت رضا شاه از کودتا تا تحت سلطنت

۷۵		اوضاع کردستان ایران قبل از تشکیل حکومت پهلوی
۷۵		مسائل و وقایع داخلی
۸۸		وضعیت عمومی کردستان و کرمانشاه در دوره‌ی قبل از پهلوی
۹۳		مسائل و وقایع خارجی
۹۵		مبارت کردها
۹۹		پیما بوزان و نادیده گرفتن ایجاد کردستان مستقل
۱۰۹		آغاز مبارزات علیه محمد برزنجی و شیوه‌ی عمل او
۱۱۷		فصل چهارم
۱۱۷		مقدمه
۱۱۸		وضعیت ارتش در دوره‌ی قاجار و تغییرات آن در دوره‌ی پهلوی
۱۲۵		خدمت نظام وظیفه‌ی ایرانی
۱۲۷		مسائل و مشکلات ارتش و قبل از این سرد
۱۲۹		رابطه‌ی ارتش و مردم
۱۳۱		نوسازی‌های پهلوی اول در زمینه‌ی ایلات و عشایر
۱۳۵		سیاست عشایری یک الزام همه پسند برای قرن بیستم
۱۳۷		مراحل اجرای سیاست عشایری
۱۵۳		بخش دوم
۱۵۴		فصل اول
۱۵۴		مقدمه
۱۵۵		سمیتقو
۱۶۴		سردار رشید اردلان
۱۶۶		شروع مبارزات سردار رشید
۱۸۱		اجرای مراحل سیاست عشایری در منطقه
۱۸۱		خلع سلاح

۱۸۴.....	ایل سنجابی.....
۱۸۵.....	ایل کلهر.....
۱۸۹.....	ایل جاف و شعبه‌هایش در جانرود.....
۱۹۰.....	هورامان.....
۱۹۹.....	ایل گلباغی و مندمی.....
۲۰۵.....	مید - سا کل.....
۲۰۷.....	درفی بیگ.....
۲۰۷.....	آغا شر (آت بیگ).....
۲۱۰.....	فصل دوم.....
۲۱۰.....	سلب قدرت سران و رهبران ایلات عشایر.....
۲۱۴.....	ایل سنجابی.....
۲۱۶.....	ایل کلهر.....
۲۲۱.....	هورامان.....
۲۳۶.....	فصل سوم.....
۲۳۶.....	اسکان ایلات و عشایر کرد.....
۲۳۸.....	ایل سنجابی.....
۲۴۱.....	ایل گوزان.....
۲۴۹.....	ایل جاف مرادی (جاف کوچرو).....
۲۵۶.....	ایل هورامان.....
۲۵۶.....	ایل گلباغی.....
۲۷۰.....	فصل چهارم.....
۲۹۱.....	معرفی و نقد منابع اصلی.....
۲۹۱.....	مذاکرات و مصوبات مجلس.....
۲۹۲.....	اسناد و مدارک آرشیوی.....

۲۹۴	روزنامه‌ها
۲۹۶	خاطرات و یادداشت‌ها
۳۰۲	منابع تاریخ نگاری

www.ketab.ir

شرح و مقدمه دکتر سیروس محبی

یکی از مهم‌ترین خصایص ایلات و عشایر وجود مناسبات پدر سالاری و روابط خونی بین آن‌ها بوده است. واتسون می‌نویسد سران ایلات تسلط فراوانی نسبت به افراد قبیله دارند و تمام مراودات بین حکومت و ایل به وسیله سران آن انجام می‌شود. مالیات نقدی و جنسی توسط رئیس قبیله به دولت پرداخت می‌گردد و برای دولت سرباز فراهم می‌آورد، در زمان قاجار ایلات و عشایر همیشه برای دولت در دسترس سازمان نظامی بودند. عشایر بنا بر خصیصه رفت و آمد در زیست بوم شان که بیشتر در نواحی صحرایی کشور زندگی می‌کردند به فراخور قدرت دولت مرکزی، به کشور رقیب سیاسی می‌یافتند و طرفدار آن کشور می‌شدند، که همین عامل یکی از عمده‌ترین عوامل رکود و نزاع بین دولت‌ها بوده است و حاکمیت ضعیف قاجاری و نبود قانون در کشور، سبب شده است تا بزرگان عشایر با دولت‌های بیگانه ارتباط برقرار کنند و بعضاً مورد حمایت یکی از دو قدرت مداخله‌گر در امور ایران باشند با پیروزی دولت کودتا و روی کار آمدن رضا شاه اوضاع به نفع دولت مرکزی تغییری محسوس یافت زیرا یکی از دلاهای جنگ جهانی اول دگرگونی در ارتش ایران بود، قشونی متحد الشکل و تشکیلاتی داد که توانست در مقابل نیروهای ایلات و عشایر از تهاجم قوی‌تری برخوردار باشد.

انقلاب مشروطه و جنگ جهانی اول فرصتی بود برای گردن کلفتی و بران عشایر که بعد از دوستی چون خروسان بی محل مکان خود را به تاخت و تاز می‌کردند. اگر عصر ناصرالدین شاه را به تعبیری، سرآغازی برای ورود ایران مفهوم دولت مدرن در نظر بگیریم که عده‌ای از نویسندگان چنین باوری دارند بعد از سپری شدن در زمان اقتدار ناصرالدین شاه عشایر و ایلات حقوق دولت مرکزی را نادیده می‌گرفتند و کشور را در یک ناامنی ناشی از هرج و مرج می‌بردند.

متأسفانه انقلاب مشروطه نتوانست به اهداف متعالی که انقلابیون برای آن مجاهدت کرده بودند، برسد و شکاف بین اهداف انقلاب و سیاست توسعه سیاسی متضمن نفوذ تدریجی مرکز در پیرامون بود؛ این امر به معنای فراهم آمدن یک سلسله امکاناتی است که به قدرت مرکزی امکان می دهد؛ جامعه ای که خود را در تجسم آن می داند و مدعی حکومت بر آن است نظارت واقعی اعمال کند و ترجمان این روند، یکنه ایجاد وفاداری ملی در جامعه مورد نظر است. همچنین مرکز به مقصود اعمال حداقل، نظم بین گروه های اجتماعی و التزام آن ها به پیروی از این نظم و قواعد مشترک دست به مداخله در محیط پیرامون می زند. این شکل از اعمال نفوذ مرکز در پیرامون در اروپا بر قالب دولت های مطلقه و به صورت فنودال زدایی و در دولت های جهان سوم به صورت قبیله زدایی جلوه گر شده است. (نقیب زاده، ۱۳۷۹، ص ۱۳)

موافقان دولت رضا شاه بر این بودند که جهت ایجاد نظم و انضباط راهی جز برخورد تند و خشن در میان عشایر نبوده است، بخصوص در بعضی از نواحی ایران که عشایر در موقعیت های سخت و کوهستانی قرار داشتند، اسناد و شواهد نشان می دهد که دوره اسکان عشایر و مقابله با آن امر دشواری است. مناطق طول کشیده که به علت زیاده روی نظامیان رضا شاه در خوی سرکوب آنان بوده است، مثلاً سپهبد امیر احمدی در خاطرات خود به برخوردهای فراوانی اشاره دارد که طولانی شدن آن بیشتر ناشی از همان رفتار بوده است. این سیاست همیشگی امیر رضا شاهی نبوده است بلکه در میان ایلات و عشایری که بنای سازشکاری و همکاری داشته اند گاه به تغییر ایلخان بسنده می شد، چنانکه پیش تر گفته شد رضا شاه خود به عنوان یک افسر نظامی مشاهده کرده بود که بیشتر ناامنی ها ناشی از قدرت های محلی است که نسبت به آنان بی اعتماد بود، بنابراین روسای ایلات را یا

به تبعید های طولانی و یا به اسارت در زندان دستور می داد همانند روسای ایلات اردلان سردار رشید کردستانی و سردار مقتدر سنجابی اما استقرار دولت مدرن نمی توانست نظام ایلی را تحمل کند، بنابراین دولت ملی مرکزی تنها نیروی سیاسی بود که در همه مناطق کشور باید اعمال قانون می کرد بر همین اساس سیاست با رویای ایلاتی چون سنجابی، گلباگی که در اوایل حضور رضا شاه دست به نافرمانی زدند موجب پریشانی دستگاه حاکمه شد و ذهن سیاسی سردار را مشغول خود می برد، تنش ها را در کشور ایجاد کرد جنگ جهانی اول بزرگترین خسارت را بر پیکره بر جان این زد و هر آنچه آرزوی انقلابیون بود را بر باد داد، ولی فرصتی شد برای عشایر و ایلات آنها که بیشتر به خوی دولت گریزی و مرکز گریزی دامن زنند.

از درون دولت کودتا شمس پادشاهی رضا شاه بودیم، دولتی که برای قضاوت حرف و حدیث زیادی را پشت سر نهاد، سوره خن عفا کرد دولت وی را در یک خط زمانی در نظر نمی گیرند بلکه آن را به سال ها متعدد تقسیم می کنند تا نتایج بهتری را بدست آورند البته این عادت جامعه ماست که ویدادها را بصورت کلی یا خوب و یا بد می بینند. رضا شاه در پی ملت سازی بود و برای این مهم نیاز به یک کشور متحد و متمرکز داشت. امری که پیش تر محقق شده بود در این راستا خدمت نظام اجباری و ترویج آموزش و پرورش در میان ایلات و عشایر ذکر است دولت مرکزی برای ایجاد فرهنگ جامعه پذیری در میان فرزندان ایلات عشایر اقدام به اجباری کردن خدمت سربازی و گسترش آموزش و پرورش که تا به این وسیله سیستم بسته عشایری و ایلی را در هم پریزد و فرزندان آن ها را با دادن آگاهی های مورد نظر از این نظام بسته ایلی خارج ساخته و استمرار آن را با مشکل مواجه سازد، که این امر در دراز مدت می توانست به تشکیل فرهنگ واحد ملی در

سراسر کشور بینجامد و خرده فرهنگ‌های متفاوت را در یک فرهنگ کلی و فراگیر ادغام نماید و این امر گامی در راستای پیشرفت به شیوه مدرنیستی به شمار می‌رفته است که یکسان‌سازی از شرایط اولیه و اساسی جهت هرگونه تحول و تغییری در نظر گرفته شده است.

طرف سنجایی پس از استقرار در منطقه نفوذ خود و استقلال ایلی با وجود اینکه این که یک و نو پای بود، بعد از مدتی به یکی از قدرت‌های ایلی در منطقه تبدیل شده؛ افتدار ایل سنجایی باعث شد که مشکلاتی بر سر راهشان قرار گیرد برای از بین بردن موقعیت ایل سنجایی بارها مورد حمله قرار گرفتند، شورش سالار الدوله در غرب نظم این نطف را بر هم زد و اکثر ایلات و عشایر غرب کشور بخصوص داود خان کلهر، الا الدوله را همراهی کردند. ایل سنجایی که مخالف کارهای سالار الدوله بود و در وضعیت بد قرار گرفت، جنگ جهانی اول و گرایش دولتمردان ایرانی به دول متحد و بی‌تابان ایل به آلمان و مهاجرین ملی اظهار علاقه نشان و در زمان حکومت شاه نسبت به دولت متمرکز واکنش منفی نشان ندادند ولی رهبران آنان به تبعید فرستاده شدند.

گلباغی‌ها در کردستان از بی‌نظمی بعد از استبداد پسر استفاده کردند زد و خوردهایی که با نیروی دولتی داشتند ولی به سرعت به دلیل علقه و احساس نسبت به کشورشان اظهار ایلی کردند که شرح این اسکان و سرکار خانم فریده حیدری به خوبی تحلیل شده است. نویسنده محترم توانسته است اسناد خطی اسنادی که در مرکز اسنادی جمع‌آوری و نگهداری می‌شود سودمند و هم‌چنین با استفاده از خاطرات و کتاب‌های منابع به شکل عمیقی به روایت وضعیت ایلات در اوایل در استان کرمانشاه و کردستان در زمان دولت رضا شاه و چگونگی استقرار آنان به صورت تخت قاپو شدن اشاره و دقت زیادی را به کار برده اند.

کتاب گوشه ای از تاریخ منطقه خطیر غرب کشور در اختیار علاقه مندان و خوانندگان قرار می گیرد منطقه ای که هنوز به خوبی در ادوار گذشته معرفی نشده است و نویسنده خوش ذوق هم هیچ ادعایی برای کارشان ندارند، این وظیفه خوانندگان و پویندگان آینده است که این پژوهش را به اتمام برسانند.

سیروس محبی

۱۴ مهرماه ۱۳۹۷

www.ketab.ir